

CHARLES DICKENS

David Copperfield

Volumul I

Traducere din limba engleză și note de
IOAN COMȘA

Prefață și cuvânt-înainte de
CHARLES DICKENS

CLASICI AI LITERATURII

CAPITOLUL I

DESCHID OCHII

Este menirea paginilor de față s-arate dacă mi-a fost dat să devin eroul propriei mele vieți sau dacă altuia i-a fost hărăzit acest loc. Ca s-o iau cu povestirea chiar de la început, voi consemna că (precum mi s-a spus, și cred) am venit pe lume într-o vineri la miezul nopții. S-a băgat atunci de seamă că am scos primul țipăt chiar în clipa când pendula a pornit să sune.

Dădaca mea și anumite femei mai înțelepte de prin vecini, care mi-au arătat o grijă deosebită cu câteva luni înainte de a fi fost cu puțință să facem cunoștință, ținând seama de ziua și ceasul nașterii, au dat de știre că eram ursit să fiu nefericit în viață și, în al doilea rând, au vestit că-mi era scris să văd stihii și năluci, căci asta, socoteau dânsule, este soarta nefericiților prunci – fete sau băieți – veniți pe lume vinerea după miezul nopții.

Despre prevestirea dintâi nu e nevoie să spun niciun cuvânt aici, pentru că nimic nu poate arăta mai bine decât propria-mi poveste dacă ea s-a adevărit sau nu. În ce privește cea de a doua, voi spune doar că, de nu s-o fi împlinit cumva în frageda-mi copilărie, încă nu s-a săvârșit până în ziua de azi. Nu mă plâng însă de fel c-am fost lipsit de acest dar; și, dacă în clipa de față de el se bucură altcineva, îi doresc din toată inima să-l păstreze.

M-am născut cu căiță, care, prin anunțuri la gazetă, a fost oferită spre vânzare la prețul convenabil de cincisprezece guinee¹.

¹ Guinee – unitate monetară tradițională în Anglia, egală cu o liră și un șiling (sau cu 21 de șilingi); inițial a fost o monedă de aur bătută din metal prețios adus din Guineea, adică din Africa Occidentală.

Dar nu știu dacă pe vremea aceea oamenii care călătoreau pe mare nu prea aveau bani sau dacă, nemaifiind superstițioși¹, preferau colacii de salvare; ceea ce știu e că nu s-a grăbit decât un singur amator, un avocat care juca la bursă și care a oferit două lire² bani peșin, iar restul în vin de Xeres³, refuzând să plătească mai mult pentru cheazăia că nu se va îneca. Așadar, anunțul a fost retras, reprezentând o cheltuială zadarnică, fiindcă pe acea vreme sărmana mea mamă avea și ea vin de Xeres din belșug, iar zece ani mai târziu, căița a fost pusă la loterie undeva pe meleagurile noastre, vânzându-se cincizeci de bilete a câte o jumătate de coroană⁴ fiecare, câștigătorul urmând să plătească cinci șilingi pe deasupra. Am fost de față și-mi amintesc că m-am simțit tulburat și stânjenit văzând cum se înstrăina astfel o parte din făptura mea. Căița a fost câștigată, țin minte, de o bătrână, cu un coșuleț pe braț, care abia s-a îndurat să scoată cei cinci șilingi, în monede de câte o jumătate de penny⁵, și până la urmă a dat cu doi pence și jumătate mai puțin, ceea ce zadarnic s-au străduit să-i dovedească, făcând cu ea socoteli nesfârșite. Faptul că bătrâna nu s-a înecat și că și-a dat liniștită obștescul sfârșit în patul ei, la vârsta de nouăzeci și doi de ani, este neîndoios, și oamenii din partea locului nu-l vor da uitării multă vreme. După câte am aflat, s-a mândrit până și pe patul morții că nici o singură dată în viața ei n-a trecut vreo apă altfel decât peste un pod și că până la capătul zilelor ei, ori de câte ori își

¹ Cunoscutele superstiții potrivit cărora cei născuți cu căița ar fi sortiți să aibă noroc în viață îmbracă o formă deosebită în Anglia, unde căițele au fost socotite că ar avea virtutea de a-i feri de înec pe marinari și pe călători.

² Lira – principala unitate monetară engleză; lira este subîmpărțită în 20 de șilingi.

³ Xeres (sau Jerez) – oraș din sudul Spaniei, vestit pentru podgoriile sale.

⁴ Monedă divizionară engleză; reprezintă un sfert de liră, adică 5 șilingi.

⁵ Penny (plural pence) – monedă divizionară engleză, egală cu a douăsprezecea parte dintr-un șiling.

sorbea ceaiul, pentru care avea o mare slăbiciune, se arăta foarte indignată împotriva marinarilor și a celorlalți oameni care n-aveau nimic sfânt și băteau mărilor lumii. Zadarnic i-ai fi spus că această mult hulită îndeletnicire aducea și unele foloase, printre care se număra poate și ceaiul. Răspundea totdeauna, repetând apăsător, cu neclintită încredere în temeinicia argumentului ei: „Nu, nici să n-aud de oamenii care bat drumurile și mărilor!”

Și acum, ca să nu mai bat și eu câmpii, mă întorc să vă spun cum am venit pe lume.

M-am născut la Blunderstone, în comitatul Suffolk, sau „cam pe acolo”, cum se spune în Scoția. Sunt un copil postum. Ochii părintelui meu s-au închis asupra luminii acestei lumi cu șase luni înainte ca ai mei să se deschidă asupra ei. Chiar și acum mi se pare ciudat când mă gândesc că n-a apucat să mă vadă niciodată; și mai ciudate îmi par amintirile nedeslușite din prima copilărie, legate de lepedea albă de pe mormântul lui din curtea bisericii, și jalea ce mă cuprindea când vedeam că zăcea acolo singur, în noaptea adâncă, în timp ce salonașul nostru era încălzit și luminat de focul din cămin și de flacăra lumânărilor, și că ușile casei noastre, încuiate și zăvorâte – ceea ce mi se părea uneori o adevărată cruzime – nu-i dădeau voie să intre la adăpost.

Persoana cea mai însemnată din familia noastră, despre care voi avea prilejul să povestesc, era o mătușă a tatii, care, prin urmare, mi-era și mie mătușă. Miss Trotwood¹ – sau miss Betsey, cum obișnuia să-i spună biata mamă când, izbutind să-și înfrângă spaima pe care i-o stârnea acest personaj înfricoșător, se-ncumeta să-i pomenească numele (ceea ce rar se întâmpla) – fusese măritată cu un bărbat mai tânăr decât ea, foarte chipeș, dar, vorba ceea, „pomul se cunoaște după roade și omul după fapte”, căci

¹ Numele date de Dickens unora dintre personajele sale caută să exprime sau măcar să sugereze ceva din caracterul lor; în limba engleză (*trot* – trap, pas grăbit; *wood* – lemn), *Trotwood* evocă, prin elementele sale și chiar prin sonoritate, bruschețea și energia.

lumea îl bănuia că o bătuse pe miss Betsey și că odată, când se iscase între ei o gâlceavă pentru niscaiva merinde, se repezise la ea, hotărât s-o azvârle pe fereastră de la catul al doilea. Aceste dovezi neîndoielnice ale nepotrivirii lor de caracter o îndemneră pe miss Betsey să-i dea răvaș de drum și să ajungă la o despărțire prin bună învoială. Dumnealui plecase în Indii cu ce bani *avea*, și acolo, potrivit unor zvonuri fără temeii, care se lățiseră în familia noastră, fusese văzut călare pe un elefant, împreună cu un babuin¹: dar eu cred mai degrabă că trebuie să fi fost vreun *babu*² sau o *begum*³. Oricum, nu trecură nici zece ani și sosiră vești că s-ar fi prăpădit. Ce-a simțit mătușa când a aflat nimeni nu știe, căci, îndată după despărțire, și-a reluat numele de fată, și-a cumpărat o căsuță într-un cătun îndepărtat, lângă țărmul mării, și s-a statornicit acolo, locuind cu o singură slujnică, trăind, pare-se, de atunci înainte retrasă în cea mai neînduplecată izolare.

Tata fusese, cred, cândva, una dintre slăbiciunile ei; căsătoria lui o jignise însă crunt, pentru simplul motiv că maică-mea era „o păpușă de ceară”. Miss Betsey n-o văzuse niciodată pe mama, știa doar că nu împlinise nici douăzeci de ani, și asta îi era de ajuns. Tata și miss Betsey nu s-au mai văzut niciodată. Când s-a însurat, era de două ori mai în vârstă decât mama și nu tocmai sănătos. Precum am mai spus, s-a prăpădit după un an și cu șase luni înainte de venirea mea pe lume.

Așa stăteau lucrurile în după-amiaza acelei vineri memorabile și, fie-mi iertat să spun, bogate în întâmplări de seamă. Nu pot pretinde că aș fi știut atunci care era situația, nici că despre cele ce au urmat mi-ar fi rămas amintiri întemeiate pe mărturia propriilor mele simțuri.

¹ Babuin – pavian, specie de maimuțe africane, cu botul alungit (*cynocephalus*).

² Cuvânt hindi, folosit înaintea numelui bărbaților aparținând claselor dominante.

³ Termen de politețe întrebuințat de indieni spre a desemna pe soțiile celor mai înalți dregători.

Mama se simțea rău și ședea tare abătută lângă cămin, privind focul printre lacrimi, gândindu-se cu deznădejde la viitorul ei și al micuțului necunoscut fără tată, care se gătea să vină într-o lume ce nu se sinchisea câtuși de puțin de sosirea lui, unde nu-l așteptau decât câteva pachete de ace de siguranță într-un sertar din odaia de sus; mama, precum spuneam, ședea lângă focul din cămin în după-amiaza aceea senină de martie, în timp ce afară suiera vântul, și era speriată și mâhnită, îndoindu-se că va scăpa cu viață din încercarea ce-o aștepta, când, deodată, îndreptându-și privirea către fereastra din față, a văzut, în timp ce-și ștergea lacrimile, o doamnă necunoscută care trecea prin grădină.

Când s-a uitat a doua oară a avut o presimțire puternică cum că doamna aceea era miss Betsey. Peste zăplazul grădinii, asfințitul își revărsa strălucirea asupra necunoscutei, care se îndrepta spre ușă pășind bățos și cu un aer înțepat ce nu putea fi decât al ei. Când a ajuns în dreptul casei s-a vădit o dată mai mult că era chiar ea. Tata spusese adesea că rareori mătușa se purta ca toată lumea; și de astă dată, în loc să sune, s-a apropiat de fereastra prin care mama o văzuse venind și s-a uitat înăuntru, apăsându-și atât de tare vârful nasului de geam, încât, cum povestea biata mama, i s-a turtit și într-o clipită s-a făcut alb de tot.

Mamei i-a pricinuit o asemenea sperietură, încât sunt sigur că venirea mea pe lume într-o vineri i-o datorez mătușii Betsey.

Tulburată, mama s-a ridicat de pe fotoliu și s-a furișat în spațele lui, în colț. Miss Betsey a cercetat încet și cu luare-aminte odaia de la un capăt la celălalt, rotindu-și ochii așa cum își rotesc capul harapii la pendulele nemțești¹ – până ce, în cele din urmă, a zărit-o pe mama. Atuncea s-a încruntat și, ca una ce era deprinsă să poruncească, i-a făcut semn să-i deschidă ușa. Mama s-a dus.

— *Missis David Copperfield, mi se pare*, a spus miss Betsey.

¹ Este vorba de un tip de pendule ce se fabricau în atelierile de orlogerie din munții Pădurea Neagră (Schwarzwald).

Intonația se datora pesemne hainelor de doliu pe care le purta mama și stării în care se afla.

— Da, a rostit mama cu voce stinsă.

— Miss Trotwood, s-a prezentat vizitatoarea. Vreau să cred c-ați auzit de mine!

Mama i-a răspuns că a avut această plăcere. Dar, cu părere de rău, și-a dat seama că adevărul i se citea pe față: plăcerea nu fusese din cale-afară de mare.

— Acum ai prilejul s-o și vezi! a spus miss Betsey.

Mama a dat din cap și a poftit-o să intre.

Au intrat în odaia din care tocmai ieșise mama, pentru că în salonul aflat de cealaltă parte a coridorului nu se făcea focul – nu se mai făcuse focul de la înmormântarea tatii; s-au așezat amândouă, și, văzând că miss Betsey nu scotea niciun cuvânt, mama, după ce s-a străduit zadarnic să se stăpânească, a izbucnit în plâns.

— Oh, stai, stai! a strigat miss Betsey. Nu plânge! Lasă, lasă!

Mama nu a fost în stare să se potolească și a plâns mai departe, până și-a ușurat inima.

— Ia scoate-ți scufița, fetiço, ca să te văd mai bine, a poftit-o miss Betsey.

Chiar dacă ar fi vrut, mama era prea înspăimântată pentru a se împotrivi acestei cereri ciudate. Așadar, s-a supus, dar mâinile îi tremurau atât de tare, încât părul, care era bogat și frumos, i s-a desfăcut și i-a căzut pe față.

Fără îndoială, mama arăta foarte tânără, chiar pentru vârsta ei; ca și cum s-ar fi simțit vinovată, a privit în pământ, sărmana, și a spus, printre suspine, că este într-adevăr prea tânără nu numai pentru a rămâne văduvă, ci și pentru a fi mamă, de va avea zile. În scurta pauză ce a urmat, mamei i s-a părut că miss Betsey îi mângâia părul cu o mână prietenoasă; dar când și-a ridicat privirea, însuflețită de o nădejde sfioasă, a văzut-o cum ședea cu fusta sumeasă, cu mâinile împreunate pe genunchi și cu picioarele sprijinite de galeria căminului și se uita încruntată la foc.

— Pentru numele lui Dumnezeu, a izbucnit pe neașteptate miss Betsey, de unde ați mai scos și numele ăsta de „Crângu-Ciorilor”?

— Vorbiți de casa noastră, *ma'am*¹? a întrebat mama.

— De ce „Crângu-Ciorilor”? Dacă măcar unul dintre voi ar fi avut cât de cât simț practic, i-ați fi dat mai degrabă numele de „Țarcu Micilor”².

— Numele i-a fost dat de mister Copperfield, a răspuns mama. Când a cumpărat casa, era încântat, căci credea că se găsesc ciori prin preajmă.

În clipa aceea, vântul de seară a răbufnit atât de tare printre cei câțiva ulmi înalți și bătrâni din fundul grădinii, încât nici mama, nici miss Betsey nu s-au putut opri să privească într-acolo. În vreme ce ulmii – ca niște uriași care, câteva clipe după ce și-au șoptit la ureche o taină, încep să se frământa și să gesticuleze, ca și cum noutățile grozave pe care le aflaseră le-ar fi tulburat liniștea – se plecau unii către alții, au zărit aninate pe crengile lor de sus câteva cuiburi de ciori, care se legănau, părăsite asemenea unor epave pe o mare răscolită de furtună.

— Unde sunt păsările? a întrebat miss Betsey.

— Cine? a întrebat mama, care se gândea la altceva.

— Ciorile! Ce s-a întâmplat cu ele? a stăruit ea.

— De când locuim aci, n-am văzut niciuna, a spus mama. Credeam, adică mister Copperfield credea... c-ar fi cârduri întregi. Dar sunt cuiburi vechi și demult părăsite.

— Zi David Copperfield și pace! a exclamat mătușa. David Copperfield, așa cum l-am știut! A dat casei numele de „Crângu-ciorilor”, deși nu se află nicio cioară primprejur, și și-a închipuit că trebuie să fie numai pentru că văzuse niște cuiburi.

¹ Forma contrasă a lui *madam* (engl.).

² Jocul de cuvinte din original (*Rookery* = Sălașul Ciorilor și *Cookenery* = arta culinară), fiind intraductibil, s-a substituit în versiunea românească un altul, cu sonoritate aproximativ echivalentă.

— Mister Copperfield a murit, a rostit mama, și dacă îndrăzniți să-l vorbiți de rău în fața mea...

Biata mama, scumpa de ea, presupun că s-a gândit o clipă să se năpustească asupra mătușii și s-o lovească, deși aceasta ar fi putut s-o doboare cu o mână, chiar dacă mama s-ar fi simțit mult mai bine decât se simțea în seara aceea. Dar până a izbutit să se ridice de pe scaun, i-a trecut și s-a așezat la loc desemnată și a leșinat.

Când și-a venit în fire – fie singură, fie cu ajutorul lui miss Betsey –, a văzut-o stând lângă fereastră. Soarele scăpătase, și se lăsa întunericul; abia se vedeau una pe alta, și asta mai mult datorită focului ce ardea în cămin.

— Ei? a iscodit-o miss Betsey, întorcându-se la fotoliul ei, de parcă nu s-ar fi apropiat de fereastră decât pentru ca să-și arunce ochii asupra priveliștii. Pe când aștepti...

— Tremur toată, a bolborosit mama. Nu știu ce o fi! Am să mor, sunt sigură!

— Nu, nu, nu! a încredințat-o miss Betsey. Ia un ceai!

— Ah, Doamne, Doamne, credeți c-o să-mi ajute? a scâncit mama, pierdută.

— Sigur că o să-ți ajute! a îmbărbătat-o miss Betsey. Totul nu-i decât închipuire. Cum se numește fata?

— Încă nu pot ști dacă o să fie fată, i-a răspuns mama cu candoare.

— Binecuvântat fie copilul! a exclamat miss Betsey, citind, fără să-și dea seama, cel de al doilea verset brodat pe perinița de ace aflată în sertarul din odaia de sus, aplicându-l însă mamei, în loc să mi-l aplice mie. Altceva voiam să spun. Te întrebam cum o cheamă pe fata în casă.

— Peggotty! a zis mama.

— Peggotty! a repetat miss Betsey, oarecum indignată. Vrei să spui, fetițo, că într-o biserică creștinească cineva a putut fi botezat cu numele de Peggotty?

— E numele ei de familie, o lămuri mama cu glas stins. Mister Copperfield îi spunea așa, pentru că avea același nume de botez ca mine.

— Peggotty! a strigat *miss* Betsey, deschizând ușa. Niște ceai! Stăpâna dumitale nu se simte prea bine. Nu te mocăi!

După ce a dat fără nicio șovăire această poruncă, de parcă dintotdeauna ar fi avut o netăgăduită autoritate în casa aceasta, și după ce s-a mai uitat o clipă, ca s-o vadă pe Peggotty, care, mirată la auzul unei voci străine, ieșise pe coridor cu o lumânare în mână, *miss* Betsey a închis ușa și s-a așezat la loc, ca mai înainte, cu picioarele pe galeria căminului, cu rochia sumeasă și cu mâinile împreunate pe genunchi.

— Spuneai că te-aștepți să fie fată, a început *miss* Betsey. Eu nu am nicio îndoială c-o să fie fată. Am o presimțire c-are să fie fată! Acum, copila mea, de îndată ce se va naște fetița...

— Sau, poate, băiatul, s-a încumetat să adauge mama.

— Ți-am spus că am o presimțire c-are să fie fată! a repezit-o *miss* Betsey. Să nu mă contrazici! De îndată ce s-o naște fetița, vreau să-i fiu prietenă. Am de gând să-i fiu nașă și am să te rog să-i dai numele de Betsey Trotwood Copperfield. Nu se cade ca în viața *acestei* Betsey Trotwood să se săvârșească greșeli de pe urma cărora să aibă de suferit! Nimeni să nu se joace cu sentimentele *ei*! Trebuie să fie crescută cu grijă și ferită, ca nu cumva să acorde încredere nesocotită unor oameni nevrednici de ea! Ca să nu se întâmple ceva, am să veghez chiar *eu*!

După fiecare din aceste sentințe, *miss* Betsey clătina din cap, ca și cum greșelile ei de odinioară ar fi continuat s-o macine și numai anevoie s-ar fi stăpânit să nu le amintească pe larg. Cel puțin așa bănuia mama, în timp ce o privea luminată de licăririle slabe ale focului; era însă prea înspăimântată de *miss* Betsey, prea se simțea rău și prea era tulburată și abătută pentru a desluși limpede lucrurile, sau pentru a ști ce să spună.

După câteva clipe de tăcere, în care mișcările capului încetară treptat, miss Betsey a întrebat:

— David s-a purtat frumos cu tine, fetițo? Ați trăit bine împreună?

— Am fost foarte fericiți, a răspuns mama. Mister Copperfield a fost cât se poate de bun cu mine!

— Nu cumva te-a cam răsfățat? a mârâit miss Betsey.

— Da, m-a cam răsfățat, cred, fiindcă mă aflam singură și fără niciun sprijin în lumea asta rea, a încuviințat din nou mama, plângând cu hohote.

— Bine! Nu mai boci! i-a zis miss Betsey. Nu erați o pereche potrivită, fetițo... dar există *oare* doi oameni pe lume care să se potrivească? De aceea chiar te și întreb. Erai orfană, nu-i așa?

— Da.

— Și erai guvernantă?

— Eram guvernantă într-o familie pe care mister Copperfield o frecventa. Mister Copperfield a fost cât se poate de binevoitor, interesându-se în chip deosebit de mine și purtându-se foarte atent și, în cele din urmă, mi-a cerut mâna. I-am acordat-o. Și așa ne-am căsătorit, a răspuns deschis mama.

— Așa! Sărăcuța... a murmurat miss Betsey, căzând pe gânduri, dar tot privind încruntată focul. Te pricepi la ceva?

— Vă rog să mă iertați, *ma'am*, la ce anume? a bolborosit mama.

— La gospodărie, de pildă.

— Destul de puțin, din păcate, a mărturisit mama. Nu atât cât aș fi vrut. Dar mister Copperfield mă mai învăța...

— Parcă el era mai breaz? a comentat, în treacăt, miss Betsey.

— Eram foarte dornică să învăț, iar el își dădea mare ostenală, și cred c-aș fi prins ceva dacă nu s-ar fi abătut asupra mea această năpastă îngrozitoare a morții lui...

Și, încercând-o plânsul, biata mamă n-a mai fost în stare să urmeze.

— Bine, bine... mormăi miss Betsey.

— Țineam socotelile casei, și seară de seară le verificam cu mister Copperfield, a adăugat mama printre lacrimi, după care a amuțit, cuprinsă de un nou val de deznădejde.

— Bine, bine! a repetat miss Betsey. Dar nu mai plânge!

— Și niciodată nu ne-am certat în privința asta, afară doar că mister Copperfield găsea că „treiurile” mele *prea* semănau a „cinciuri” sau că scriam „șaptele” și „nouăle” cu înflorituri în coadă... și iar a izbucnit în lacrimi, și iar n-a mai fost în stare să urmeze.

— Ai să cazi la pat, i-a zis miss Betsey, și știi bine că asta n-o să fie bine pentru dumneata, nici pentru viitoarea mea fină. Hai, stăpânește-te!

Argumentul ei a potolit-o întrucâtva pe mama, deși hotărâtor a fost, pare-mi-se, faptul că se simțea tot mai rău. A urmat o pauză, punctată doar de cuvintele mătușii Betsey, care, cu picioarele pe galeria căminului, exclama ici-colo: „Hm!”

— După câte știu, David și-a constituit o rentă, a spus ea după un timp. Ți-a lăsat ceva?

— Mister Copperfield, i-a răspuns mama bolborosind, bun și prevăzător cum era, a avut grijă și a stipulat că în caz de deces o parte din rentă îmi va reveni mie.

— Cât? a întrebat miss Betsey.

— O sută cinci lire pe an, a lămurit-o mama.

— Nu-i chiar atât de rău, și-a dat cu părerea mătușa.

Cuvinte mai potrivite împrejurării nici nu s-ar fi putut găsi. Mama se simțea atât de rău, încât atunci când Peggotty a intrat cu ceaiurile și lumânările, a băgat îndată de seamă cât era de suferindă, ceea ce ar fi putut observa și miss Betsey, dacă ar fi fost mai multă lumină – și a dus-o degrabă sus, în odaia ei; apoi, fără nicio întârziere, l-a trimis pe Ham Peggotty, nepotul ei – pe care de câteva zile îl ținea în casă, fără știrea mamei, ca să aibă pe cineva la îndemână, în caz de nevoie –, să cheme doctorul și infirmiera.

Sosind unul după altul, la câteva minute distanță, aceste două ajutoare au fost foarte mirate când au dat ochii cu o foarte

impozantă doamnă necunoscută, care stătea lângă foc, cu boneta agățată de brațul stâng, și-și înfunda urechile cu vată. Peggotty nu o cunoștea, iar mama n-apucase să-i spună nimic, așa că prezența ei acolo constituia o enigmă, iar faptul că avea în buzunar un adevărat depozit de vată, pe care și-o îndesa în urechi, nu știrbea câtuși de puțin aerul ei solemn.

După ce s-a dus sus, doctorul a coborât și, presupun eu, încredințat fiind că va fi nevoit să petreacă mai multe ceasuri alături de această doamnă necunoscută, s-a străduit să se arate politicos și comunicativ. Era cel mai cuviincios bărbat din lume, omul cel mai blând cu puțință. Se dădea mereu la o parte, ca să ocupe cât mai puțin loc. Pasul îi era la fel de ușor sau poate chiar și mai ușor decât acela al Stafiei din *Hamlet*. Capul îl ținea puțin aplecat, pe de o parte, fiindcă era modest și se subaprecia, pe de altă parte, fiindcă dorea să câștige simpatia tuturor. A spune despre el că nu știa să arunce o vorbă urâtă nici măcar unui câine ar fi mult prea puțin. Nici chiar unui câine turbat n-ar fi fost în stare să-i arunce o vorbă de ocară. I-ar fi spus poate binișor un asemenea cuvânt sau poate numai o jumătate sau o frântură de cuvânt, căci vorba îi era tot atât de molcomă ca și pasul; pentru nimic în lume, însă, nu s-ar fi purtat urât cu el și nu l-ar fi repezit.

Mister Chillip i-a aruncat o privire sfioasă mătușii.

Ținându-și capul plecat într-o parte și salutând-o, i-a spus, ducându-și mâna la urechea stângă, făcând aluzie la vată:

— Aveți vreo iritație locală, *ma'am*?

— Poftim? s-a rățoit mătușa, scoțându-și vata din ureche cum ai scoate un dop.

Mister Chillip s-a speriat într-atât de felul în care-l repezise, încât – după cum i-a povestit mai târziu mamei – a fost cât pe-aci să-și piardă prezența de spirit. A repetat cu blândețe întrebarea:

— Aveți vreo iritație locală, *ma'am*?

— Mofturi! i-a retezat vorba mătușa, și, dintr-o singură mișcare, și-a astupat la loc urechea.

Până ce a fost chemat din nou sus, lui mister Chillip nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să stea la locul lui și s-o privească sfios cum ședea și se uita în foc. După vreun sfert de ceas s-a înapoiat.

— Ei? I-a iscodit mătușa, scoțându-și vata din urechea care era mai aproape de el.

— Ce să vă spun, *ma'am*, i-a răspuns mister Chillip. Merge, *ma'am*, merge binișor.

— Phii! a exclamat mătușa, apăsând pe nota disprețuitoare a acestei interjecții și astupându-și din nou urechea.

Da... da..., după cum i-a mărturisit mamei chiar dânsul, pe mister Chillip mai-mai să-l cuprindă indignarea; firește, în înțelețul profesional al cuvântului. În ciuda indignării, a rămas totuși nemișcat, și până l-au chemat din nou s-o vadă pe mama, vreme de aproape două ceasuri, s-a uitat la miss Betsey cum ședea și privea în foc. Apoi, după un răstimp oarecare, s-a întors la locul lui.

— Ei? I-a iscodit mătușa, scoțându-și din nou vata.

— Cum vă spuneam, *ma'am*, răspunse mister Chillip. Merge, *ma'am*, merge binișor.

— Hait! a bombănit mătușa.

Și a mârâit atât de urât, încât mister Chillip n-a mai putut răbda. Mârâise la el dinadins, ca să-l scoată din sărite, a povestit el mai târziu. A găsit deci cu cale să se așeze, în curent și în beznă, pe o treaptă a scării, și să aștepte acolo până ce îl vor chema din nou.

Ham Peggotty, care învăța pe atunci la școala națională¹ și știa catehismul ca un balaur, ceea ce făcea ca mărturiile lui să fie vrednice de crezare, a povestit a doua zi că, vârandu-și capul pe ușă, cam un ceas mai târziu, a fost strigat de miss Betsey, care se plimba ca turbată prin salonaș și care s-a năpustit asupra-i, prinzându-l mai înainte ca să poată scăpa cu fuga. A mai istorisit că, din când în când, se auzeau zgomote de voci și de pași, pe care

¹ Nume sub care erau desemnate școlile pentru instruirea copiilor săraci, înființate în Anglia la începutul secolului al XIX-lea de către „National Society” (Asociația națională), întemeiată în 1811 de biserica anglicană.

vata din urechile doamnei nu izbutea să le înăbușe, căci socotea că-l înșfăcase tocmai ca să aibă asupra cui să-și verse prisosul de nervi în clipele când zgomotele deveneau din cale-afară de puternice. Că, ținându-l de guler, îl silise să umble în sus și în jos prin odaie (ca și cum ar fi luat prea mult opiu), și când zgomotele se auzeau mai tare, îl scutura, îl ciufulea, îi astupa urechile, de parcă ar fi fost ale ei, și pe deasupra l-a îmbrâncit și l-a bruftuluit în fel și chip. A doua zi, aceste mărturisiri au fost întărite de mătușa băiatului, care îl văzuse pe la douăsprezece și jumătate noaptea, îndată după ce fusese eliberat, și care afirma că, în clipa aceea, Ham era tot atât de stacojiu ca și mine.

Blândul mister Chillip nu era în stare să poarte pică nimănui, și cu atât mai puțin în împrejurări ca acelea. Cum a isprăvit treaba, s-a furișat în salonaș și, mai smerit ca oricând, i-a spus mătușii:

— Sunt fericit, *ma'am*, că vă pot prezenta felicitările mele!

— Cu ce ocazie? s-a răstit mătușa.

Din nou mister Chillip a rămas buimăcit de purtarea peste măsură de aspră a mătușii mele; de aceea, ca s-o îmblânzească, i-a făcut o mică plecăciune și a schițat un surâs sfielnic.

— Doamne, miluiește-l, nu înțeleg ce l-a pălit pe omul ăsta! a izbucnit mătușa nerăbdătoare. Oare o fi mut?

— Linișteți-vă, scumpă doamnă, a rugat-o mister Chillip cu glas mai blând ca niciodată. Nu mai aveți de ce să vă temeți. Linișteți-vă!

Faptul că mătușa nu s-a apucat să-l scuture ca să scoată mai repede de la el ce voia să afle este socotit de unii o adevărată minune. S-a mărginit doar să-l privească clătînând din cap, dar în așa fel, încât bietul om și-a pierdut firea.

— Da, *ma'am*, a reluat mister Chillip, îndată ce a mai prins puțin curaj, sunt fericit să vă pot prezenta felicitările mele. Totul s-a isprăvit, *ma'am*, și s-a isprăvit cu bine.

Vreme de cinci minute, cât i-a trebuit lui mister Chillip ca să rostească acest discurs, mătușa mea l-a cercetat cu luare-aminte.

— Cum se simte ea? I-a întrebat mătușa, încrucișându-și brațele, cu boneta atârnată de mâna stângă.

— Sper, *ma'am*, că în curând se va simți foarte bine, a răspuns mister Chillip. Atât de bine cât se poate simți o mamă tânără în asemenea împrejurări nefericite. Puteți merge s-o vedeți, *ma'am*. O să-i facă plăcere.

— Și ea? Ea cum se simte? a stăruit mătușa.

Mister Chillip a lăsat capul mai jos spre umăr și, blajin ca o păsărică, a privit-o lung pe mătușa mea.

— Fetița, a zis mătușa mea. Cum se simte fetița?

— *Ma'am*, a răspuns mister Chillip, credeam c-ați aflat. E băiat!

Mătușa n-a mai suflat niciun cuvânt și, apucând boneta cum ai apuca o praștie, a dat să i-o arunce în obraz lui mister Chillip; apoi s-a răzgândit, și-a pus-o strâmb pe cap, a ieșit și nu s-a mai întors niciodată. S-a făcut nevăzută, ca o zână supărată sau ca una dintre acele fapte suprafirești pe care, potrivit superstițiilor populare, mi-era hărăzit să le văd; și de atunci nu s-a mai întors niciodată.

Ba nu. Eu zăceam în coșulețul meu, iar mama, pe patul ei; Betsey Trotwood Copperfield a rămas însă pentru totdeauna în lumea viselor și a umbrelor, în ținutul acela tainic din care abia venisem; și lumina ce intra pe fereastra odăii noastre strălucea asupra pământescului hotar pe care-l trec toți călătorii și asupra movilei ridicată peste cenușa și țărâna aceluia fără de care niciodată n-aș fi prins viață.

CAPITOLUL II

PRIVESC

Când privesc înapoi către spațiile albe ale copilăriei, cele din-tâi chipuri care mi se înfiripă deslușit în minte sunt mama, cu părul ei frumos și silueta-i tinerească, și Peggotty, care n-avea deloc siluetă, dar avea ochi atât de negri, încât îi întunecau parcă tot restul feței, și obraji și brațe atât de roșii și de durdulii, încât mă miram de ce, în loc să ciugulească mere, păsărelele nu veneau s-o ciugulească pe ea.

Parcă mi le amintesc pe amândouă, la oarecare depărtare una de alta, micșorate în ochii mei, pentru că se aplecau sau îngenuncheau pe podea, în vreme ce, împleticindu-mă, eu mergeam de la una la alta. Mi-e prezentă și astăzi o senzație pe care nu sunt în stare s-o desprind din amintire, senzația pricinuită de contactul cu degetul arătător pe care Peggotty obișnuia să mi-l întindă și faptul că era asprit de cusut, ca o mică răzătoare de nuci.

Se prea poate ca acestea să nu fie decât închipuiri, deși cred că amintirile noastre pot pătrunde mult mai adânc în vârsta copilăriei decât bănuiesc mulți dintre noi; de asemenea, cred că la foarte mulți copii de vârstă fragedă puterea de observație este uimitor de precisă și ascuțită. Socot că despre oamenii vârstnici care au un spirit de observație deosebit s-ar putea spune mai degrabă că nu și l-au pierdut decât că l-au dobândit; mai mult chiar, după cum îndeobște am băgat de seamă, acești oameni păstrează o anumită prospețime și blândețe, și capacitatea de a se bucura de viață, care sunt și ele daruri păstrate de ei din zestrea copilăriei.

Pentru că am prins să vă spun toate acestea, m-aș putea teme că iar am pornit „să bat câmpii”, dar trebuie să arăt că toate aceste

concluzii se întemeiază în bună parte pe propria-mi experiență; și dacă din cuprinsul povestirii de față va reieși că am fost un copil înzestrat cu spirit de observație sau că, ajuns la bărbăție, păstrez proaspete amintirile din copilărie, înseamnă că nu mă sfiesc să revendic aceste două însușiri.

Precum am spus, când privesc înapoi către spațiile albe ale copilăriei, cele dintâi chipuri care se conturează din vălmășagul amintirilor sunt mama și Peggotty. Oare îmi mai aduc aminte și de altceva? Să vedem.

Se desprinde, din negură, casa noastră, care, în cele mai vechi amintiri, nu-mi pare deloc necunoscută, ci aproape familiară. La catul de jos se află bucătăria lui Peggotty, care dă în curtea din dos; în mijlocul curții, pe un stâlp, un porumbar fără porumbei; într-un colț, o cușcă mare, fără câine; și o mulțime de păsări, care îmi par uriașe, se plimbă de colo-colo cu un aer fioros și amenințător. Un cocoș care, vrând să cânte, s-a cocoțat pe un stâlp, și acum, când îl privesc de la fereastra bucătăriei, parcă se uită fix la mine, și atâta e de strașnic, încât mă trec fiorii. Precum oamenii care trăiesc în mijlocul fiarelor sălbatice văd lei în visurile lor, tot așa și eu noaptea văd, în vis, găștele, care, mergând legănat întinzându-și gâtul lung, mă urmăresc când trec pe lângă porțiță.

Aici e coridorul cel lung – mi se pare nesfârșit de lung – care duce de la bucătăria lui Peggotty la ușa din față. Din el se deschide camera întunecată, pe lângă care e bine să treci repede noaptea; căci cine știe ce se poate ascunde printre acele butoaie, garnițe și cutii de ceai, când nu e nimeni pe acolo cu o lumânare aprinsă ca să deschidă ușa cămării și să lase să iasă aerul umed, încărcat cu miros de săpun, de murături, de piper, de lumânări și aromă de cafea, toate amestecate într-o singură boare. Apoi sunt cele două salonașe; cel în care ne petreceam serile, mama, cu mine și cu Peggotty – căci, după ce și-a sfârșit treaba, Peggotty vine să stea cu noi, când suntem singuri; și celălalt, cel bun, în care stăm duminica; frumos, e drept, dar nu tocmai plăcut. Mie, cel puțin, mi se pare că încăperea asta are ceva jalnic, căci Peggotty mi-a povestit

cândva – nu știu anume când, cu ani în urmă pesemne – despre înmormântarea tatii și despre asistența înveșmântată în haine negre. În odaia aceasta, într-o duminică seara, mama ne-a citit, mie și lui Peggotty, despre învierea lui Lazăr. Am fost atât de înfricoșat, încât mai târziu au trebuit să mă scoale din pat și să-mi arate, prin fereastra dormitorului, cimitirul tăcut, în care, sub lumina solemnă a lunii, toți morții dormeau liniștiți în mormintele lor.

Nu cred să se găsească nicăieri pe lume iarbă pe jumătate atât de verde, sau copaci pe jumătate atât de umbroși, sau un loc pe jumătate atât de tihnit ca pietrele de mormânt din cimitirul acesta. Dimineața, devreme, când mă ridic în genunchi în pătuțul meu, așezat într-o nișă în dormitorul mamei și privesc într-acolo, văd oile care pasc și lumina roșie a zorilor pe cadranul solar, și atunci îmi spun: „Oare o fi fericit cadranul solar că poate iarăși să ne spună cât e ceasul?”

Iată și strana noastră din biserică. Ce spătar înalt mai are! Alături se află fereastra prin care poate fi și chiar *este* văzută casa noastră pentru că în timpul slujbei de dimineață, vrând să se încredințeze că n-au spart-o hoții sau că n-au mistuit-o flăcărilor, Peggotty își aruncă nu o dată privirile pe fereastră. Dar deși își tot plimbă privirea pe afară, când fac și eu la fel, Peggotty se supără, se încruntă și-mi face semn să mă uit la preot. Nu pot să mă uit tot timpul la el – îl știu și fără fâșia aceea albă¹ pe spate, și teamă mi-e să nu se mire de ce îl privesc țintă și să nu întrerupă liturghia ca să mă întrebe ce poftesc –, și atunci ce să fac? E foarte urât să caști gura, dar trebuie să mă îndeletnicesc și eu cu ceva. Mă uit la mama, și *dânsa* se preface că nu mă vede. Mă uit la un băiețaș din cor, și *el* se strâmbă la mine. Mă uit la raza de soare care pătrunde prin ușa deschisă și pridvorul bisericii și văd o oaie rătăcită – nu un păcătos, ci chiar o oaie – gata să intre în biserică, și simt că dacă

¹ Este vorba de fâșia de mătase purtată de preoții catolici și de cei anglicani în timpul slujbei religioase; spre deosebire de patrafir, se numește stolă.

am să mă mai uit la ea, n-o să mă mai pot stăpâni să nu spun ceva cu glas tare; și ce-aș păți atunci! Mă uit la tăblițele funerare de pe zid, și încerc să mă gândesc la răposatul mister Bodgers, din parohia noastră, și la ce trebuie să fi simțit *missis* Bodgers când soțul ei s-a chinuit atâta vreme și medicii nu i-au fost de niciun ajutor. Mă întreb dacă l-or fi chemat și pe mister Chillip și dacă nici el n-a fost în stare să-l ajute; în cazul acesta, cum s-o fi simțind, în fiecare săptămână, când i se amintește acest lucru? De la mister Chillip – care poartă jaboul de duminică –, privirea mea trece la amvon și mă gândesc cât de potrivit ar fi pentru joacă și ce bine ar putea sluji drept fortăreață; dacă ar veni un băiat s-o atace, i-aș putea arunca în cap perna de catifea cu ciucuri! După câțva timp, ochii mei se închid încetul cu încetul; și după o vreme mi se pare că aud preotul cum cântă o litanie monotonă în zăpușeala aromitoare, și apoi nu mai deslușesc nimic, și deodată cad cu zgomot de pe scaun, iar Peggotty mă scoate afară mai mult mort decât viu.

Și acum văd fațada casei și ferestrele cu vitralii ale dormitorului, deschise spre a lăsa să pătrundă înăuntru aerul înmiresmat; și vechile cuiburi dărăpănate ale ciorilor, care se leagănă în vârful ulmilor de la capătul grădinii din fața casei. Și apoi, iată-mă-s în grădina din spatele casei, dincolo de curtea din dos – unde se află porumbarul și cușca câinelui, amândouă goale –, adevărată împărăție a fluturilor, cu un gard înalt, pe cât îmi amintesc, și cu portiță cu lacăt; aici, fructele, pârguite și zemoase cum nu s-au mai pomenit nicicând în altă grădină, atârnă grămadă pe pomi, iar mama adună câteva într-un coș, în vreme ce eu stau lângă ea, rupând pe furiș coacăze și căutând să par nepăsător. Se ridică un vânt puternic, și într-o clipită vara s-a dus. Într-un amurg de iarnă ne jucăm și dansăm prin odaie. Când mama obosește și se așază într-un fotoliu, mă uit la ea cum își răsuțește pe degete buclele strălucitoare și cum își îndreaptă rochia pe talie, și nimeni nu știe mai bine ca mine cât îi place să arate îngrijit și ce mândră e de frumusețea ei.

Acestea sunt câteva dintre cele mai vechi amintiri. Acestea și sentimentul că amândoi ne temeam un pic de Peggotty și că, în aproape toate privințele, ne lăsam conduși de ea sunt cele dintâi păreri – dacă le pot numi astfel – pe care mi le-am format pe baza celor văzute.

Într-o seară stăteam singur cu Peggotty în fața focului din salonaș. Îi citisem ceva despre crocodili. Fie că i-am citit deosebit de limpede, fie că biata femeie a urmărit povestirea cu foarte mare atenție, fapt e că, până la urmă, după câte-mi amintesc, a rămas cu o vagă impresie că crocodilii ar fi niște legume. Obosisem citind și picam de somn, dar fiindcă mi se îngăduise, ca o mare favoare, s-aștept până s-o întoarce mama de la o vecină la care fusese poftită, nici mort nu m-aș fi dus la culcare. Mă pălise somnul și mi se părea că o văd pe Peggotty înălțându-se în văzduh și crescând neînchipuit de mare. Îmi proptisem pleoapele întredeschise pe degetele arătătoare și mă uitam țintă la ea cum stătea și lucra; mă uitam la mucul de lumânare pe care-l păstra pentru ața de cusut – cât de bătrân părea, cu zbârciturile lui de tot felul! –, mă uitam la ruleta ca o colibă în care era înfășurat iardul¹; la cutia ei de lucru, cu capacul culisant, pe care era zugrăvită catedrala Sfântul Paul (cu cupola vopsită în roșu); la degetarul de aramă de pe degetul ei; la dânsa, pe care o găseam drăguță. Mă răzbea somnul și-mi dădeam seama că dacă nu mi-aș fi ațintit privirea asupra vreunui obiect, într-o clipită aș fi fost pierdut.

— Peggotty, i-am spus pe neașteptate, ai fost vreodată măritată?

— Doamne! mi-a răspuns Peggotty. Ce-ți veni așa, deodată, cu măritișul, *master*² Davy?

¹ Iard – măsură de lungime folosită în țările anglo-saxone, egală cu 91,44 cm; aici este vorba de o panglică de metal lungă de un yard, care servea la măsurat.

² În Anglia, titlu de politețe față de copiii stăpânului casei și față de bărbații mai tineri din gospodăria lui (aproximativ, echivalent, cu „domnișorule”).

Mi-a răspuns atât de brusc, încât m-a trezit de-a binelea. S-a oprit din lucru și m-a privit, trăgând acul cât era firul de lung.

— Spune-mi, Peggotty, ai fost măritată vreodată? Doar ești o femeie foarte frumoasă, nu-i așa?

Firește, o socoteam frumoasă, dar altfel, nu ca pe mama; un alt fel de frumusețe, dar, în felul ei, fără cusur. În salonașul de duminică se afla un taburet îmbrăcat în catifea roșie, pe care mama pictase un buchet de flori. Mi se părea că între tapiseria taburetului și tenul lui Peggotty exista o asemănare. Deși taburetul era neted, iar fața lui Peggotty, aspră, deosebirea mi se părea neînsemnată.

— Doamne! Eu, frumoasă, Davy? mi-a spus Peggotty. Ah, no, dragul meu! Dar ce-ți veni să vorbești de măritiș?

— Nu știi! Nu-i așa, Peggotty, că nu poți să te măriți decât cu un singur bărbat deodată?

— Firește, mi-a răspuns Peggotty fără nicio șovăire.

— Dar dacă te măriți cu cineva care pe urmă moare, atunci te poți mărita cu un altul? Se poate, nu-i așa, Peggotty?

— Se POATE, mi-a zis Peggotty, dacă vrei, dragul meu. Fiecare după cum socotește.

— Dar tu, Peggotty, cum socotești?

I-am pus această întrebare și m-am uitat curios la ea pentru că și ea mă privea foarte curioasă.

După o scurtă șovăire, depărtându-și privirea de la mine și reluându-și lucrul, Peggotty mi-a zis:

— Eu, *master* Davy, atâta știu, că n-am fost niciodată măritată și nici nu cred c-am să mă mărit vreodată. Asta-i tot ce știu!

— Nu te-ai supărat, Peggotty, nu-i așa? i-am spus după câțva timp.

Credeam că era supărată pe mine, fiindcă îmi vorbise foarte răspicat: dar mă înșelasem, căci lăsă lucrul (cârpea un ciorap) și, deschizând larg brațele, îmi prinse capul cârlionțat și mi-l strânse cu putere. Știu bine că m-a strâns tare, deoarece, fiind foarte grasă, de câte ori făcea o mișcare mai violentă, îi săreau câțiva dintre bumbii cu care se încheia rochia la spate. Și țin minte că de

astă dată când m-a îmbrățișat și s-au rostogolit doi bumbi până în celălalt capăt al salonașului.

— Hai, mai citește-mi ceva despre „corcondilii” ăia, mi-a spus Peggotty, care încă nu le prinsese bine numele. Vreau să mai aflu și alte lucruri despre ei.

N-am priceput prea bine de ce avea Peggotty un aer atât de ciudat și de ce se grăbea să revină la crocodili. Totuși, ne-am întors la aceste dihănii, eu fiind acum ceva mai treaz, și am lăsat ouăle lor în nisip, să le clocească soarele; și ne-am depărtat de ei fugind, și apoi i-am zăpăcit învârtindu-ne mereu în jurul lor, căci fiind foarte greoi, nu ne puteau urmări; și am intrat după ei în apă, ca băștinașii, și le-am vârat pe gât prăjini ascuțite; pe scurt, am parcurs toată gama aventurilor cu crocodili. Asta, în ceea ce mă privește pe *mine*; în privința lui Peggotty, am oarecare îndoieli, fiindcă tot timpul își vâra îngândurată acul în diferite părți ale obrazului și ale brațelor.

Tocmai isprăvisem cu crocodilii și trecusem la aligatori, când am auzit sunând clopoțelul de la porțiță. Am ieșit la ușă, unde ne aștepta mama, care mi s-a părut neobișnuit de frumoasă, însoțită de un domn cu păr negru frumos și cu favoriți, care duminica trecută ne petrecuse de la biserică până acasă.

În prag, când mama s-a aplecat să mă ia în brațe și să mă sărute, domnul a spus că eram un băiețuș mai norocos decât un rege... sau ceva în felul acesta; aici, pare-mi-se, mă ajută și înțelepciunea dobândită mai târziu.

— Ce-nseamnă asta? l-am întrebat peste umărul mamei.

Atunci m-a mângâiat pe cap; dar nu-mi plăcea nici domnul, nici glasul lui gros, și nu voiam ca mâna lui, mângâindu-mă pe mine, să atingă mâna mamei, așa că i-am depărtat-o cât am putut mai iute.

— Oh, Davy! m-a muștrat mama.

— Drăguțul de el! a zis domnul. Nu mă miră câtuși de puțin dragostea lui.

Niciodată, până atunci, nu văzusem o culoare atât de frumoasă pe chipul mamei. M-a dojenit cu blândețe pentru mojiția

mea și, strângându-mă lângă șalul ei, s-a întors spre a mulțumi domnului pentru osteneala ce-și dăduse însoțind-o până acasă. În timp ce-i vorbea, i-a întins mâna, și când dânsul i-a strâns-o, mama s-a uitat, pare-mi-se, la mine.

— Să ne spunem „noapte bună”, drăguțele, mi-a zis domnul după ce-și plecase capul – l-am văzut! – peste mânușa mamei.

— Noapte bună! i-am răspuns.

— Hai să fim cei mai buni prieteni din lume! a adăugat râzând. Să dăm mâna.

Cu dreapta țineam mâna stângă a mamei, astfel că i-am întins-o pe cealaltă.

— Ah, Davy, nu se dă mâna stângă! a râs domnul acela.

Mama mi-a împins mâna dreaptă înainte, dar eu eram hotărât, din pricina arătată mai înainte, să nu i-o dau, și nici nu i-am dat-o. I-am întins-o tot pe cealaltă, și mi-a scuturat-o bine, și mi-a spus că sunt un băiat de treabă, și a plecat.

În clipa asta îl văd cum s-a întors, în grădină, și, înainte de a apuca noi să închidem ușa, s-a mai uitat o dată la noi cu ochii lui negri, de piază rea.

Peggotty, care nu scosese o vorbă și nici nu mișcase un deget, trase îndată zăvoarele și ne-am dus cu toții în salonaș.

Mama, în loc să se înfunde în fotoliul de lângă foc, ca de obicei, rămase în celălalt colț al odăii, unde s-a așezat, fredonând.

— Cred c-ați petrecut o seară plăcută, *ma'am*, i-a spus Peggotty, care stătea în mijlocul odăii, cu sfeșnicul în mână, țeapănă de parc-ar fi înghițit un băț.

— Mulțumesc, Peggotty, i-a răspuns mama cu glas vioi. Am petrecut o seară *foarte* plăcută.

— E o schimbare plăcută să întâlnești oameni noi, insinuă Peggotty.

— Într-adevăr, foarte plăcută, i-a răspuns mama.

Peggotty rămase neclintită în mijlocul odăii, mama reîncepu să fredoneze, iar eu am ațipit, căzând într-un somn ușor, prin care

le auzeam glasurile, fără a putea desluși ce spuneau. Când m-am trezit pe jumătate din această toropeală, le-am găsit pe Peggotty și pe mama vorbind amândouă, cu ochii înlăcrimați.

— Lui mister Copperfield unul ca ăsta nu i-ar fi plăcut, zicea Peggotty. Pot s-o spun și chiar să jur!

— Doamne-Dumnezeule! se jelea mama. Mă faci să înnebunesc! Cine-a mai pomenit ca o biată fată să fie atât de persecutată de servitoarea ei cum sunt eu? Dar de ce mă nedreptățesc singură spunând că sunt fată? Ce, n-am fost oare măritată, Peggotty?

— Martor e bunul Dumnezeu c-ați fost, *ma'am*.

— Atunci cum poți îndrăzni... știi, Peggotty, n-am vrut să spun cum poți îndrăzni, ci cum te lasă inima să mă faci să sufăr atâta și să-mi spui vorbe atât de amarnice, când știi prea bine că n-am nici un singur prieten pe lume?

— Cu atât mai mult e datoria mea să vă spun că n-o să fie bine, stăruia Peggotty. Nu! N-o să fie bine! Nu! Pentru nimic în lume! Nu!

Am crezut că Peggotty are de gând să dea cu sfeșnicul de pământ, atât de violent gesticula cu el.

— Cum de poți fi atât de crudă cu mine? se căina mama, vărșând încă și mai multe lacrimi, de ce ești atât de nedreaptă? De ce stăruiești, ca și cum totul ar fi hotărât și pus la cale, când îți repet mereu, Peggotty, că, în afară de câteva atenții mărunte din partea lui, nu s-a petrecut nimic între noi? Ah, ce neîndurată ești! Îmi tot vorbești de admirația lui! Ce-s eu de vină dacă oamenii sunt atât de proști că se lasă pradă unui asemenea sentiment? Ce-ar trebui să fac, te întreb? Nu cumva ai vrea să-mi rad părul din cap, să mă mânjesc cu cărbune pe față și să mă slujesc arzându-mă, opărindu-mă sau făcând altceva de soiul ăsta? Cred, Peggotty, că tu asta ai vrea. Cred chiar că te-ai bucura dac-aș face una ca asta!

Peggotty a pus, pare-mi-se, la inimă aceste cuvinte.

— Și iubitul meu băiețaș, striga mama apropiindu-se de fotoliul în care stăteam și mângâindu-mă, micuțul meu Davy! Poate

cineva să spună că nu-mi iubesc comoara neprețuită, cel mai scump băiat care a existat vreodată pe lume?

— Nimeni n-a îndrăznit să spună una ca asta! a sărit Peggotty.

— Chiar tu ai spus-o, Peggotty! o învinuia mama. Știi prea bine că ai spus-o! S-ar putea înțelege oare altceva din vorbele tale nesuferite, când știi la fel de bine ca și mine că luna trecută numai din pricina lui nu mi-am cumpărat o umbrelă nouă, deși cea verde, pe care o am, de mult e toată destrămată și e zdrențuită la margini! O știi prea bine, Peggotty; asta nu poți tăgădui.

Apoi, întorcându-se drăgăstoasă către mine și lipindu-și obrazul de al meu, a urmat:

— Spune, Davy, sunt eu o mamă rea? Sunt eu o mamă urâcioasă, aspră, egoistă și rea? Spune că sunt, copilul meu; spune da, iubitul meu, și Peggotty o să te iubească; și să știi că dragostea ei e mult mai de preț decât a mea! Nu te iubesc deloc, nu-i așa?

La aceste cuvinte, ne-am pornit toți pe plâns. Cel mai zgomotos dintre noi mi se pare că eram eu, sunt sigur însă că niciunul nu era fățarnic. Inima-mi era zdrobită, și mă tem că în cea dintâi pornire de afecțiune rănită să nu-i fi spus lui Peggotty „zgrițuroaico!”. Biata femeie, se simțea foarte mâhnită, și, țin minte, și-a pierdut aproape toți bumbii cu acest prilej; căci, după ce s-a împăcat cu mama, a dat să îngenuncheze lângă fotoliu ca să se împace și cu mine, și atunci, ca o salvă de proiectile, i-au sărit toți bumbii.

Foarte abătuți, ne-am dus cu toții la culcare. Multă vreme hohotele de plâns m-au împiedicat să adorm; și când un hohot foarte puternic aproape că m-a făcut să mă ridic din pat, am găsit-o pe mama aplecată asupra mea, șezând pe plăpumioară. După aceea am adormit în brațele ei și am dormit un somn adânc.

Nu-mi amintesc dacă pe domnul acela l-am văzut în duminica următoare sau dacă nu cumva a trecut mai multă vreme până s-a arătat din nou. Nu am pretenția de a fi foarte precis în privința datelor. Știu doar că l-am revăzut la biserică și că după slujbă ne-a petrecut până acasă. A și intrat, ca să admire faimoasa mușcată din

fereastră salonaşului. Mi s-a părut că nu prea s-a uitat la ea, dar, la plecare, i-a cerut mamei să-i dea o floare. Mama i-a spus să şi-o aleagă singur, el însă a refuzat – n-am putut înţelege de ce –, şi atunci mama i-a rupt una şi i-a dat-o în mână. Dânsul i-a spus că niciodată, niciodată n-o să se despartă de această floare: şi eu m-am gândit că trebuie să fie tare prost încât să nu ştie că până într-o zi sau cel mult două nu va mai rămâne nimic din biata floare.

Serile, Peggotty începu să stea cu noi mult mai rar decât obişnuia altădată. Mama era foarte atentă cu ea – mi se părea chiar că era mai atentă ca mai înainte – şi toţi trei ne înţelegeam foarte bine; cu toate acestea, se schimbase ceva şi nu ne mai simţeam atât de bine împreună ca altădată. Presupuneam că Peggotty o dojenise pe mama pentru că purta toate rochiile frumoase pe care le avea în dulap sau pentru că se ducea prea des în vizită la vecina aceea, dar n-am izbutit să desluşesc care era pricina.

Treptat, m-am deprins să-l văd mereu pe domnul cu favoriţii negri. Îmi plăcea tot atât de puţin ca şi întâia oară şi mă rodea aceeaşi gelozie; dac-aş fi fost mai mare, poate că mi-aş fi dat seama că nu repulsia instinctivă a copilului ce eram şi gândul că Peggotty şi cu mine puteam să-i purtăm de grijă mamei şi fără ajutor străin, ci *altele* erau motivele care mă depărtau de el. Aşa ceva însă nu mi-a trecut prin minte. Puteam să observ fapte izolate, dar să ţes o plasă din aceste fapte şi să prind pe cineva în ea nu eram încă în stare.

Într-o dimineaţă de toamnă, stăteam cu mama în grădină când mister Murdstone¹ – aflasem între timp că acesta-i era numele – trecu călare. Strunindu-şi calul, se opri s-o salute pe mama şi îi spuse că se duce la Lowestoft² să vadă nişte prieteni

¹ Nume alcătuit din două cuvinte: *murder* (omor) şi *stone* (piatră), foarte nimerit pentru caracterizarea acestui personaj cu inima împietrită.

² Mic port pescăresc, aşezat pe coasta de răsărit a Angliei (comitatul Suffolk).

care se aflau acolo pe un iaht și, binedispus, îmi propuse să mă ia cu el pe șa, dacă aș vrea să fac această plimbare.

Aerul era curat și plăcut, și calul părea că se bucură și el la gândul plimbării, căci sforăia și bătea din picior în timp ce stătea în fața porțiței, așa că mi-a venit pofta să mă duc. Am fost trimis sus, în casă, la Peggotty, să mă dichisească, iar între timp mister Murdstone descălecă și, cu frâul sub braț, începu să se plimbe încet, în sus și în jos, de-a lungul gardului viu de răsură, în vreme ce, ca să-i țină de urât, mama mergea încet, în sus și în jos, de cealaltă parte. Îmi aduc aminte că Peggotty și cu mine ne-am uitat la ei prin ferestruica odăii mele; îmi aduc aminte că amândoi parcă cercetam cu băgare de seamă gardul acela de răsură, și cum Peggotty, care era blândă ca un înger, s-a supărat deodată și m-a periat în răspăr peste măsură de energic.

Curând am pornit în trap cu mister Murdstone pe covorul de iarbă verde, ce se întindea la marginea drumului. Mă ținea ușor cu o mână și deși eram, pare-se, un copil potolit, totuși nu mă puteam hotărî să stau cu spatele la el fără să întorc din când în când capul pentru a-l privi în față. Avea ochi negri, spălăciți – aș vrea să găsesc alt cuvânt spre a descrie ochii aceia lipsiți de adâncime, în care nu-ți puteai cufunda privirea –, niște ochi care, atunci când cădea pe gânduri, păreau sașii o clipă, datorită unui anumit joc de lumină. De câteva ori, uitându-mă la el, am băgat de seamă, cuprins de un fel de teamă, acest amănunt și m-am întrebat la ce s-o fi gândind atât de încordat. Văzuți atât de aproape, părul și favoriții săi erau mai negri și mai deși decât crezusem. Bărbia pătrată și urmele vizibile ale bărbii atât de negre, pe care și-o rădea cu grijă în fiecare zi, îmi aduceau aminte de o expoziție de figuri de ceară¹, văzută cu vreo jumătate de an mai înainte, când fusese adusă și pe

¹ Una dintre atracțiile bălciurilor engleze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea erau panopticele, adică expozițiile de figuri de ceară reprezentând personalități celebre aparținând contemporaneității sau istoriei.

meleagurile noastre. Toate acestea, ca și sprâncenele-i drepte și pielea albă – blestemate fie-i și pielea, și amintirea! – m-au făcut ca, în ciuda presimțirilor, să-l socotesc foarte chipeș. Și nu mă îndoiesc că și biata și scumpa mea mamă îl găsea la fel!

Ne-am dus la un hotel, lângă țărmul mării, unde se aflau doi domni care stăteau singuri într-o odaie și trăgeau din trabuc. Purtau jachete largi, grosolane și zăceau tolăniți pe cel puțin patru scaune fiecare. Într-un colț se afla un maldăr de costume și mantale de marinar și un steag, legate laolaltă.

Când am intrat, s-au ridicat alene în picioare amândoi și au strigat:

— Hei, Murdstone! Credeam c-ai murit!

— Nu încă, a mormăit mister Murdstone.

— Cine-i puștiul? a întrebat unul dintre ei, punând mâna pe mine.

— Davy! i-a răspuns mister Murdstone.

— Care Davy? a stăruiț acela. Jones?

— Copperfield, a răspuns mister Murdstone.

— Cum? Povara fermecătoarei *missis* Copperfield? a exclamat acela. Frumoasa văduvioară?

— Quinion, te rog păzește-ți gura, l-a avertizat mister Murdstone. E isteț.

— Cine? a întrebat râzând acela.

Am ridicat iute privirea, curios să aflu cine.

— Brooks din Sheffield, a zis mister Murdstone.

M-am simțit ușurat că nu era decât Brooks din Sheffield, căci în primul moment crezusem c-ar fi fost vorba de mine.

Se vede că Brooks din Sheffield era cunoscut ca un caraghios, deoarece, auzindu-i numele, amândoi domnii aceia au început să râdă cu poftă, iar mister Murdstone a făcut și el mult haz. După ce a râs puțin, domnul pe care-l chema Quinion a spus:

— Și ce crede Brooks din Sheffield despre afacerea pusă la cale?

— Mi se pare că Brooks, deocamdată, n-a priceput destul de bine despre ce e vorba, a răspuns mister Murdstone, dar, în general, nu cred să-i fie pe plac.

La aceste cuvinte au izbucnit din nou în râs, și mister Quinion a spus că va suna ca să comande niște vin de Xeres, pe care să-l bea în sănătatea lui Brooks. Zis și făcut; și, când s-a adus vinul, mi-a dat și mie puțin, cu un pișcot, și, înainte de a bea, s-a ridicat și a zis:

— Pentru amețirea lui Brooks din Sheffield!

Închinarea a fost primită cu aplauze furtunoase și cu hohote de râs, și am început și eu să râd, ceea ce i-a făcut să râdă și mai tare. Pe scurt, am petrecut foarte bine.

După aceea, ne-am plimbat pe faleză, ne-am așezat pe iarbă și ne-am uitat printr-o lunetă – n-am izbutit să deslușesc nimic când mi-au pus-o la ochi, dar totuși le-am zis că văd –, și în cele din urmă ne-am înapoiat la hotel, ca să prânzim devreme. Cât timp am stat afară, cei doi domni au fumat fără încetare, ceea ce, judecând după duhoarea veșmintelor lor grosolane, făcuseră, pare-mi-se, tot timpul de când le scosese de la croitor. Nu trebuie să uit să amintesc că am fost și pe bordul unui iaht, unde toți trei au coborât în cabină și au răscolit niște hârtii. Când m-am uitat jos, prin spiralul deschis, i-am văzut lucrând de zor. Mă lăsaseră pe punte cu un omuleț foarte drăguț, care avea o coamă roșie, bogată și o pălăriuță foarte lucioasă și purta un tricou vârgat sau un fel de jiletcă, pe pieptul căreia sta scris cu litere mari: „Skylark”¹. Am crezut că așa-l chema și că, deoarece locuia pe o corabie și n-avea ușă la stradă pe care să-și scrie numele, și-l pusese pe piept, dar când i-am zis „mister Skylark”, m-a lămurit că acesta era numele iahtului.

Am băgat de seamă că în tot timpul zilei mister Murdstone a părut mai serios și mai potolit decât ceilalți domni, care erau foarte veseli și n-aveau nicio grijă. Glumeau mereu între ei, dar rareori cu mister Murdstone. Mi s-a părut că era mai rece și mai cumpătat și că, de altfel, și prietenii lui aveau aceeași impresie ca mine. Căci l-am văzut pe mister Quinion cum s-a uitat o dată sau de două ori, pe furiș, la mister Murdstone, în timp ce vorbea, spre a se încredința

¹ „Ciocârlia”.

că nu îl supără, și cum l-a călcat pe picior pe mister Passnidge (celălalt domn), care se înflăcărase, și i-a făcut semn cu ochiul să se uite la mister Murdstone, care ședea tăcut și serios. Pe mister Murdstone nu l-am văzut râzând decât o singură dată în tot timpul zilei, și anume la gluma cu Sheffield, pe care, de altfel, chiar el o făcuse.

Ne-am înapoiat devreme acasă, înainte de asfințit. Era o după-amiază foarte frumoasă, și mama s-a mai plimbat cu dumnea-lui pe lângă gardul viu de răsură, iar pe mine m-au trimis în casă să-mi beau ceaiul. După ce a plecat, mama m-a întrebat cum mi-am petrecut ziua și ce au spus și au făcut domnii aceia. I-am povestit ce-au zis despre ea, și mama a râs și mi-a spus că erau niște obraznici, care vorbeau prostii, dar eu știu că i-a făcut plăcere.

Am știut acest lucru atunci, așa cum îl știu și astăzi. Am găsit și prilejul s-o întreb dacă nu cumva îl cunoaște pe mister Brooks din Sheffield, dar mi-a spus că nu-l cunoaște și că trebuie să fie vreun fabricant de cuțite și furculițe.

Oare pot să spun despre chipul ei — așa schimbat de împrejurări, cum mi-l amintesc, cu toate că știu că dânsa nu mai trăiește —, oare pot să spun despre el că a pierit, când în clipa aceasta îl văd aievea, în fața mea, tot atât de limpede ca orice figură asupra căreia mi-am oprit privirea pe o stradă forfotind de lume? Oare pot să spun despre frumusețea ei tinerească și nevinovată că s-a ofilit și s-a dus, când simt și acum răsuflarea ei pe obrajii mei, întocmai ca în noaptea aceea? Oare pot să spun că s-a schimbat, când amintirea-mi îi dă mereu viață și când, mai statornică în fermecătoarea ei tinerețe decât oricare altă făptură de pe lume, îl mai strânge și acum la piept pe cel pe care l-a iubit atunci?

Scriu despre ea așa cum am văzut-o în seara aceea când, după ce am stat de vorbă, m-am dus la culcare și a venit apoi să-mi spună noapte bună. A îngenuncheat, veselă, lângă patul meu, și-a sprijinit bărbia în mâini și, râzând, m-a întrebat:

— Cum zici, Davy, că au spus? Mai povestește-mi o dată. Nu-mi vine să cred.

— „Fermecătoarea”... am început eu.

Mama mi-a pus mâna pe buze, oprindu-mă:

— N-au zis „fermecătoarea”, n-au putut spune „fermecătoarea”! a râs ea. O știi prea bine.

— Ba „fermecătoarea *missis* Copperfield” au zis, am repetat eu ferm. Și au zis și „frumoasa”.

— Nu, nu, n-au zis „frumoasa”. Nu „frumoasa”! m-a oprit mama, punându-mi iar degetele pe buze.

— Ba au zis „frumoasa văduvioară”.

— Ce smintiți și ce obraznici! a exclamat mama, râzând și acoperindu-și fața cu mâna. Ce caraghioși! Nu-i așa, Davy, dragul meu?

— Da, *Ma*¹...

— Nu-i spune lui Peggotty. E în stare să se supere pe ei. Și eu sunt foarte supărată pe ei, dar n-aș vrea să știe și Peggotty.

I-am fâgăduit, bineînțeles, apoi ne-am sărutat de mai multe ori și curând am adormit.

Acum, după atâta vreme, mi se pare că Peggotty chiar a doua zi mi-ar fi făcut propunerea tulburătoare și îndrăzneată de care vreau să vorbesc; dar, de fapt, asta nu s-a întâmplat, cred, decât cu vreo două luni mai târziu.

Într-o seară stăteam împreună, ca pe vremuri (mama era plecată), de față fiind ciorapul și ruleta cu iardul, și mukul de lumânare, și cutia cu catedrala Sfântul Paul pe capac, și cartea despre crocodili, când, deodată, după ce m-a privit și a deschis gura de câteva ori, parcă spre a spune ceva, însă fără să rostească vreun cuvânt – ceea ce m-a făcut să cred că îi venea să caște, căci altfel m-aș fi alarmat –, Peggotty mi-a zis cu o voce îmbietoare:

— *Master* Davy, nu ți-ar plăcea să vii cu mine, pentru vreo două săptămâni, la fratele meu, la Yarmouth²? N-ar fi strașnic, ce zici?

¹ Forma prescurtată pentru mamă (engl.).

² Port pe coasta răsăriteană a Angliei (comitatul Norfolk), situat la gura fluviului Yare.

— E un om drăguț fratele tău? am întrebat-o, fără să mă pronunț.

— O, tare drăguț! a strigat Peggotty, ridicând brațele. Și apoi, acolo avem și marea, și bărci, și corăbii, și pescari, și plajă, și mai e și Am¹, cu care o să te poți juca!

Peggotty se referea la nepotul ei, Ham, de care am pomenit în capitolul întâi, dar i-a rostit numele ca pe o ciudățenie a gramaticii engleze.

Perspectiva atâtor plăceri m-a înflăcărat și i-am răspuns c-ar fi într-adevăr strașnic, dar ce va spune mama?

— Pun rămășag pe o guinee c-o să ne lase să plecăm! mi-a răspuns Peggotty, privindu-mă drept în față. Dacă vrei, o-ntreb de îndată ce s-o înapoia. Ne-am înțelese?

— Dar ce o să se facă singură când vom fi plecați? am spus eu, punându-mi coatele pe masă, pentru a sublinia astfel importanța obiecției. Nu poate rămâne singură!

Brusc, Peggotty s-a apucat să caute în călcâiul ciorapului o găurică atât de mică, încât, pesemne, nici nu era nevoie s-o cârpească.

— Îți spun eu, Peggotty, nu poate rămâne singură, știi prea bine!

— O, dragul meu, mi-a zis Peggotty, ridicându-și în cele din urmă privirea. Nu știi? Se duce să petreacă vreo două săptămâni la *missis* Grayper. *Missis* Grayper va avea o mulțime de oaspeți.

O! Dacă așa stăteau lucrurile, eram gata să plec. Am așteptat cu nerăbdare să se întoarcă mama de la *missis* Grayper (vecina la care se tot ducea), ca să văd dacă ne va îngădui să înfăptuim acest plan măreț. Fără a se arăta atât de mirată pe cât mă așteptam, mama s-a învoit de îndată; și chiar în seara aceea am pus totul la cale, hotărându-se că găzduirea și întreținerea mea vor fi plătite.

Curând a sosit și ziua plecării. Era atât de apropiată, încât mi s-a părut și mie că a venit destul de iute, cu toate că o așteptam cu

¹ Conformându-se rostirii populare, Peggotty, când pronunță numele lui Ham, nu rostește consoana *h*.

înfrigurare, temându-mă să nu se producă vreun cutremur de pământ sau o erupție vulcanică sau vreun alt cataclism care să zădărnicească expediția. Urma să călătorim cu harabaua unui cărauș și să pornim la drum dimineața, după gustare. Aș fi dat orice ca să mi se îngăduie să mă îmbrac de cu seară și să dorm încălțat și cu pălăria pe cap.

Cu toate că povestesc glumind aceste întâmplări, sunt răscolit până în fundul inimii când îmi amintesc cât de nerăbdător eram să părăsesc căminul nostru fericit; nici nu bănuiam măcar că-l părăseam pentru totdeauna.

Mă bucur să-mi amintesc că atunci când harabaua a tras la poartă și mama stătea lângă mine și mă săruta, am simțit o duioșie plină de recunoștință față de ea și de căsuța aceea pe care nu o părăsisem încă niciodată, și am început să plâng. Și mă bucur la gândul că și mama a plâns și că i-am simțit inima bătând alături de a mea.

Mă bucur la gândul că atunci când a pornit harabaua, mama a alergat la poartă și i-a strigat harabagiului să oprească, pentru ca să mă mai sărute o dată. Și cu tot atâta bucurie îmi amintesc de dragostea și de emoția cu care și-a lipit obrazul de al meu și m-a sărutat.

O lăsasem în mijlocul drumului, când, deodată, mister Murdstone s-a apropiat de ea și parcă a dojenit-o pentru că se arăta atât de mișcată. Mă uitam înapoi pe lângă coviltirul harabalei și mă întrebam ce drept avea dumnealui să se amestece în treaba asta. Peggotty, care se uita și ea de cealaltă parte, nu părea câtuși de puțin mulțumită, după cum s-a putut vedea pe fața ei când și-a întors capul.

Am rămas câțva timp îngândurat, uitându-mă la Peggotty și punându-mi următoarea întrebare: Oare dacă Peggotty ar fi primit însărcinarea să mă piardă, ca pe băiețașul din poveste, aș fi fost eu în stare să găsesc calea înapoi spre casă călăuzindu-mă după bumbii pe care i-ar pierde ea pe drum?